

ДАВНІ ТОПОНІМИ ПОГОСТУ ЗАРІЧНОГО

На світ народжується людина. Вона отримує власне ім'я, а ще все життя пам'ятає день свого народження, щоб знати свій вік. Так і населені пункти: вони з'явилися в певний період історії, отримали свої назви і мають певний вік. Наш край в усі часи був своєрідним «запасним фронтом» його власників: якщо виникала необхідність заспокоїти якогось верховоду чи відмітити когось із вірних слуг, йому давали у володіння декілька сіл або дворич на Поліссі. Тому місцеві населені пункти нерідко переходили від одних власників до інших, які між собою часто ворогували, розподіляючи майно. А де довідатися, хто жив на Поліссі в давні часи? Дізнаємося, як жили нам давні історичні документи.

В XVI столітті у Великому князівстві Литовському проводилися ревізії, перевірки стану державної нерухомості. Їх метою було визначення доходності і встановлення податків у казну. Цей акт періодичного контролю здійснювався при передачі володінь новому власникові чи посадовій особі, після військових розрух та епідемій, при перевірці підсумків волочної поміри, а також з метою одержання засобів на «кварцяное» (наймане) військо.

Це - «Писцева книга Пінського та Клецького князівств», складена Станіславом Хвальчевським.

У 1519 році польська королева Бона (італійка за походженням) отримала від свого чоловіка Сигізмунда в подарунок два князівства на Литві: Кобринське і Пінське. Наше село тоді входило до Пінського князівства. Королева намагалася завести чіткий порядок і економію в своєму господарстві. Із цією ме-

на той час трьохпільного господарювання. Деякі поля, розкидані по болотах і лісах, не могли бути з'єднані у волоки і залишилися в невеликих окремих ділянках, тільки розбиті на морги по старих кордонах. А великі лісові простори, зарослі і покриті водою болота, залишилися зовсім не вимірними. Вівся перепис тільки поселень, де знаходилися господарські землі. Згадки про землі і села приватновлас-

продукти. Саме такими невеличкими дворищами було вкрито Полісся, де не можна було інакше селитися, як на островках добрих ґрунтів, розкиданих між мочарами, болотами та лісовими нетрями.

У свою чергу, дворища розпадалися на дими, які були на Поліссі найдавнішою адміністративною одиницею, що обкладалася податком. Дим - велика сім'я-господарство, куди входили одружені і неодружені сини, зяті, внуки, які теж могли бути одружені. Окреме господарство могло називатися двором, а частина населеного пункту, яка складалася із кількох господарств (димів), - дворищем. Одне поселення складало общину - село.

У нинішньому Зарічному піддані королеви Бони були восени 1554 року. Вони фіксували землі і зробили опис цих обмірів на сторінці 264 - 265 «Писцевої книги» Хвальчевського. Назва села звучить тут як «Погостье». Тоді в Погості знаходилося 5 дворич: Круглевичі, Костичі, Козьмачевичі, Макаровичі, Якушевицьке.

Круглевичі тримав, за листом короля, Андрій Кошина, віт пінський. За рішенням дворця, там сидить коваль її милості Іван Чичин. В описах тієї місцевості згадуються топоніми Задуб'я, Крива, Лядин, Сосное, Клинець, Прогон, Хвойя, Ходотів Гай, Горновка (Горноваш), Красна Береза, Дубровка, Глинища, Липовка, Липовець, Липовецька Береза, Загір'я, Губин, Дуб, Плоска

тою в 1552 році веліла Пінському князівству, а Зарічній общині, зем'янські (осіб, що несуть

овів на «кварцяное» (наимане) військо.

Здійснювалися спеціальними ревізорами (люстраторами), які, в підсумку перевірки, склали спеціальний документ – ревізію (люстрацію, опис, реєстр). У них описувалися замки, міста, маєтки, жилі і господарські будівлі, вміщувалися відомості про прибутки господарів, кількість орної землі і худоби, ремесла і промисли, оренду млинів, корчми та інше. Показувалася кількість сіл у володіннях, їх назви, перераховувалися селянські дворища, їх господарі, визначалися їх земельні наділи й повинності.

До найдавніших ревізій стосовно нашого краю слід віднести «Ревізію королевских пущ в бывшем Великом Княжестве Литовском с присовокуплением грамот и привилегий на входы в пущи и на земли» Григорія Воловича, 1559. Вільна, 1867; «Писцовая книга Пинского и Клецкого староства, составленная пинским старостою Станиславом Хвальчевским в 1552- 1556 гг.», видана у Вільно, в типографії Сиркіна, у 1884 році, та «Писцовая книга Пинского староства, составленная по повелению короля Сигизмунда Августа Лаврином Войной в 1561- 1566 годах», видана у Вільно в 1884 році.

Із цих книг і слід розпочинати вивчення історії нашого краю, адже вони є цінним джерелом для дослідження економічної історії, історичної географії, етнографії та ономастики Полісся. У Центральному архіві міста Вільнюса під №13315 знаходиться рукопис історичного документа із 725 аркушів, де є перша згадка і про село Погостя.

тою в 1552 році веліла Пінському старості Станіславу Хвальчевському, спільно з королівським ревізором Мельницьким, підкормчим Олексієм Чесновським, провести розмежування на волоки усіх належних їй земель. Одиницями виміру стали волока (одиниця обкладання податком, яка прирівнювалася 21,36 га землі), морг та прут. Інше завдання, яке ставила королева своїм підданим-землемірам, – роздати королівські землі своїм селянам та стороннім особам на певних умовах.

І ось, виконавши доручення королеви, Хвальчевський підсумував зроблене у вигляді писцевої книги. Складалася вона Іваном Горецьким, йому допомагали землеміри Іван Дубовський та Богуш Михнович.

Землемірні роботи проводилися три роки: з весни 1552 – до весни 1555. Визначалася величина міських земель, вуличних площ, городів. Вимірювання проводилося за рахунок селян. Жителі сіл повинні були давати підводи і сохи, а ще 10 грошей мірчого з кожної волоки землі. Володарі земель мали правильно показати свої ділянки землі і спірні поля. За одиницю виміру було взято литовську міру лікоть. Брали шнур, на ньому відмірювали 7,5 ліктів (25 російських дюймів), цим шнуром відкладали квадрат, так виходив 1 прут землі. Квадрат із 75 ліктів становив 10 прутів. Три пруту рівнялися 1 моргу, 30 моргів – волоці, а 1 волока – 19 десятинам.

У кожному селі переміряні орні землі були розбиті на волоки і розділені на три поля, згідно існуючого

лицькі, зем'янські (осіб, що несуть боярську земську службу) та церковні тут випадкові.

Разом з вимірюванням земель проводилася роздача їх королівським селянам. Зайві землі віддавалися в користування приватним землевласникам, міщанам, духовенству або зем'янам. Всім, хто брав землю, давалася пільга – не виконувати повинності протягом 1, 2, 5 або 6 років. Норми наділу не було. Кожен міг брати землі стільки, скільки міг обробити, аби лиш міг виконати всі повинності. А вони залежали від якості землі (вона визначалася під час обміру як добра, середня та погана).

Землі майже всіх зарічних сіл Пінського князівства (землі на правому березі річки Піна) відносилися до поганих, тому власники цих земель були залишені на попередніх повинностях, по «стародавніх звичаях». Це були нижчі повинності, ніж у маєтках інших землевласників.

У «Писцевій книзі Пінського та Клецького князівств» Станіслава Хвальчевського часто зустрічається слово «дворище». Що ж воно означає? У «Писцевій книзі» пояснено: «Дворище – заселение съ обрабатываемыми полями и угодьями; нива, поле, дворец съ хозяйственным обзаведением или данники – съ определённою нормою повинностей». Тобто дворище – це господарська організація, селище великої сім'ї, групи родичів, що включала 5 – 10, а то й більше сімей. Вони вели спільне господарство, користувалися спільним інвентарем, порівну розподіляли

липовка, липовець, липовецька Береза, Загір'я, Губин, Дуб, Плоска Нива, Пристань, Береза, Миловка, Папоротниця, Плоша, Подоскорина, Гороваха, Дубок.

Дворище Кустичі належало Андрію Рошину, вїту пінському. На це він має лист короля, а сиділи там Сава та Ганотий Костичі. Мали землі за Кальчею (Кальцем), на Прогоні, на Клинци, у Лозках (Лосках), на Голятинку, на Папоротниці, за Горою, під Оскеринами, на Привалі, на Засаді, на Кустичах, на Препасичах, біля Красної Берези, на Телятку, на Черторіях, на Губині, на Плосі (Плоші), на Кривій, за Краєм.

Дворище Козьмачевичі належали замковому писарю Іллі Якимовичу. Це землі в урочищах Ходотів Гай, Суневка, Смереч, Горновка, Черторії, Вишоваша, Оскерини, Нізудка, Мочища, Корчища.

Дворище Макаровичі теж належали Іллі Якимовичу. Там названі землі урочищ Підстрєб'я, Сміреци, Горновка, Гора, Телятко, Черторії, Папоротниця.

А дворище Якушевицьке належало пінському зем'янину Семену Орді (пізніше він стане хорунжим Пінським). Він користувався землями урочищ Шарновища, Черторії, Кладина, Гочища, Кальча, Губин, Городище, Костичі, Загір'я, Липовець, Чалака Нива, Піддубин, Гочища.

У «Писцевій книзі Пінського староства», складеній Лаврином Войною, названі й інші урочища Погосту: Бір, Низутков'я, Студений колодязь, Убиння, Ходотівня, Чернини, Шумівка.

Ось які давні топографічні назви Погосту існували в XVI столітті.

Валентина Тумаш